

ГОРДАНА ЂЕРИЋ*
Институт за европске студије
Београд
ЛОРАН ТУРНОУА**
Универзитет Сингидунум
Београд

УДК 32:159.955(316.774)
Монографска студија
Примљен: 14.05.2015
Одобрен: 14.06.2015

АКО НИЈЕ ПОЛИТИКА, ЗНАЊЕ ЈЕ НИШТА О колаборацији интелектуалаца поводом романа Покораванье Мишела Уелбека***

Сажетак: Роман Покораванье Мишела Уелбека повод је разматрања неколицине питања, међу којима су најважнија: 1) питања односа медија и књижевности и 2) питања релативности знања, то јест зависности научног ангажмана од политике. Медијска униформност тумачења Покораванья и надвладавање његовог садржаја тенденциозном пропагандом, која грубо редукује значења овог романа, истовремено су потврда основне Уелбекове тезе о слабостима и колаборацији интелектуалаца, као и далековиде тезе Ролана Барта о смрти аутора. Осим на даљу ескалацију кризе хуманистике у периоду након постмодернизма, сиже Уелбековог романа упућује на потребу отворенијег преиспитивања односа између знања и политике, посебно у светлу двадесетовековног питања издаје интелектуалаца (Ж. Бенда) које у нашем времену поприма сасвим нови смисао. Од увођења ове теме у јавност 1927. године, преко њеног третмана код утицајних теоретичара друге половине 20. века који о издаји интелектуалаца говоре као поразу мишљења (А. Финкелкрот), па до последњег књижевног израза последица до којих је довела интелектуална колаборација – Покораванья Мишела Уелбека (2015) – ова тема показује сву своју тежину и озбиљност.

Кључне речи: Мишел Уелбек, знање, политика, колаборација интелектуалаца, медији.

*У сваком случају, више верујем у
интелигенцију масе, него у интелигенцију елите.*

Мишел Уелбек

*Доскора слепо да би видело тоталитаризам,
мишљење је сада њиме заслепљено.*

Ален Финкелкрот

* gordanadjeric9@gmail.com

** ltournois@singidunum.ac.rs

*** Текст је настао на пројекту број 179014, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Постоје књиге које бивају прећутане од критике и јавности зато што нешто непријатно или важно саопштавају о човеку, одређеном друштву или времену; своју валоризацију такве књиге обично добијају тек деценијама касније, за шта светска књижевност даје бројне примере. Ређи је случај да се то *важно* или *непријатно* у једној књизи анулира унисоним скретањем пажње јавности на нешто сасвим друго и тенденциозним интерпретацијама које вулгаризују саму књигу и питања која она покреће. Бука која је произвођена око романа *Покоравање* (2015) Мишела Уелбека, и пре изласка из штампе, наводи на помисао да је са његовом рецепцијом баш о томе реч – скретању пажње са *критике образовања* и *субмисивности интелектуалаца* на медијски провокативније теме. Друга могућност је да тумачи напросто нису схватили о чему је реч у новој Уелбековој књизи и да није у питању намерно игнорисање њене основне теме него је реч о превиду или неразумевању – могућности да професионални читаоци (критичари) све слабије знају да читају и тумаче. У том случају тешко је одредити која је од ове две претпоставке поразнија за стање савременог мишљења – претпоставка да тумачи *Покоравање* углавном нису умели да представе садржај ове књиге на иоле коректан начин, због чега су се задржали само на медијски провокативној епизоди политичке визије Француске након 2022. године, или претпоставка да су књигу намерно и тенденциозно интерпретисали у сензационалистичком кључу, одвраћајући тако пажњу читалачке публике са питања *слабости образовања* и одговорности интелектуалних елита за систематску *релативизацију вредности* и *пораз мишљења* (Финкелкрот 1993).

Овде ће прво бити размотрен однос медија према садржају ове књиге и теми коју су новинари, политички и књижевни критичари издвојили као важну, као и теза да је прекомерност приче о *Покоравању* била стратегија у служби прикривања и маргинализовања његове кључне теме, да би у другом делу текста укратко били изложени наративни нивои *Покоравања* и генеза основног питања које Мишел Уелбек покреће овом књигом, а то је питање колаборације интелектуалаца, то јест субмисивности знања у односу на економско-политичке интересе.

Медији и Покоравање

О последњој књизи овог аутора, пре објављивања, писано је и у Србији неколико пута у децембру 2014. године, као о „новој Уелбековој провокацији“ која „исламом таласа Француску“ и књизи о „муслиманској Француској“.¹ У свим земљама у којима је очекиван њен излазак извештавано је на сличан начин, као књизи „једноставне идеје“ и фабуле.² На феномен ислама као ци-

¹ http://www.b92.net/kultura/vesti.php?nav_category=272&yyyy=2014&mm=12&dd=16&nav_id=937119;

<http://www.naslovi.net/2014-12-17/rtv/nova-provokacija-misela-uelbeka-muslimanska-francuska/12709812>.

² <http://www.newyorker.com/magazine/2015/01/26/next-thing>.

љани, наводно главни предмет романа, упућују и корице мађарског издања *Покоравања*, на којима је стилизована слика Монализе у традиционалном ни-кабу.³ Интерпретације романа су и пре и после његовог објављивања биле усмерене на *медијски акцензоване феномене*, попут ислама и политичких односа у Француској;⁴ углавном само на њих, без обзира на то што су, идеолошки и интересно, ове интерпретације неретко полазиле из сасвим различитих перспектива посматрања. Демонстрирајући сву баналност корисничког начина мишљења такозване медијске интелигенције, и будући бржа од књиге, редуccionистичка пропаганда говорила је унапред и уместо њеног садржаја. Заменивши га, нагласила је поједностављену (и за многе „узнемирујућу“) политичку предикцију „муслиманске Француске“, а као централну тему издвојила је парламентарне изборе 2022. на којима кандидат „муслиманског братства“ задобија поверење већине и формира владу. Ова епизода *Покоравања*, између осталог, била је згодан повод појединим тумачима да још једном доведу у везу (или поистовете) значење ислама са фундаментализмом.⁵

Тенденциозност тумачења прерасла је у јавни спектакл када се њен излазак 7. јануара 2015. поклопио са трагичним нападом на редакцију часописа „Шарли Ебдо“, заглушивши трезвена, савременим збивањима неоптерећена читања дела. Сусрет сензационалистичких интерпретација са дневнополитичком стварношћу, етикетирање аутора као „суморног цихадисте“ и „исламофоба“,⁶ уз олаке квалификације *Покоравања* у распону од провокације и памфлета до порнографије, погодовали су тиражима књиге на свим језицима на које је превођена. Најбољи агенти и промотери Уелбекове књиге, испоставиће се убрзо, били су политички новинари који су, и пре објављивања *Покоравања*, „знали“ да је то књига о исламу и муслиманској Француској. С обзиром на вишедеценијску медијску производњу овог феномена у значењу *највеће опасности и главног непријатеља*, уз растуће социјалне напетости, конфликате и већ добро однеговани страх од ислама на Западу, тешко да су је другачије и могли прочитати.⁷ Да је њен садржај представљен верније, без медијског предубеђивања и усађивања значења о теми *Покоравања*, вероватно не би било ни

³ Hulala - Couverture choc pour la traduction hongroise de „Soumission” de Michel Houellebecq.

⁴ <http://www.theguardian.com/books/2015/feb/06/soumission-michel-houellebecq-review-france-islamic-rule-charlie-hebdo>;

<http://www.metronews.fr/culture/soumission-de-michel-houellebecq-ni-bete-ni-mechant-ni-dangereux-le-livre-polemique-a-plutot-plu-a-la-redaction/moav!4o6jyMeZOdH1M/>;

<http://www.europe-israel.org/2015/03/soumission-michel-houellebecq-decrit-une-france-en-2022-avec-un-president-de-la-republique-musulman/http://www.fdesouche.com/545405-michel-houellebecq-convertit-france-lislam-prochain-roman-soumission>

⁵ О стратегијама стручног и публицистичког извештавања западних медија, којима се поистовећују значења ислама са фундаментализмом и штетним учинцима ове редуccionије, видети Саид 2003; Ђерић 2014: 55-87. <http://www.newyorker.com/magazine/2015/01/26/next-thing>.

⁶ Етикету „исламофоба” Мишел Уелбек добио је први пут након објављивања романа *Платформа* (2001).

⁷ Дијагнозе да је реч „франкофобичној” и/или „исламофобичној књизи” углавном су давали политички новинари (стручњаци за производњу страха) са којима је Уелбек и намеравао да се поигра, како би и на тај начин осветлио стање савремене критике.

<http://blogs.mediapart.fr/blog/sylvain-bourmeau/020115/un-suicide-litteraire-francais>.

тих превода ни тиража распродатих у стотинама хиљада примерака за само неколико недеља. Било како било, обистинила се претпоставка Пјера Бајара да се и те како страствено може разговарати о књизи коју нисмо прочитали, посебно са саговорницима који то такође нису учинили (Бајар 2009: 12), као и Бартова утицајна теза о *смрти аутора*, то јест превласти интерпретативних значења романа над садржајима које је аутор уписао (или је мислио да је уписао) у свој роман. Истовремено, овакве интерпретације додатно су и на необичан начин потврдиле основну тезу *Покоравања* – о слабостима и субмисивности савремених интелектуалаца – која се, за те исте интелектуалце, показује као непријатна истина, вредна прикривања сензационалистичким и крајње поједностављеним тумачењима књиге.

У насталој ситуацији „разговора глувих“, мало брже и радикалније него иначе, *Покоравање* је поделило судбину осталих „контрoверзних романа“, али суштина је остала иста – интерпретације, жељене или нежељене, надвладале су ауторски текст. Ако аутор није „умро“, мит о ауторству још једном је згажен, а сам аутор, бар на кратко, и дословно је занемео пред медијском усмеравањем и притиском који је диктирао тумачења романа, сугерисао и доносио закључке, да би касније био доведен у ситуацију да се оправдава од оптужби за „исламофобију“ и да „брани своју контрoверзну књигу“. ⁸ – *Није у питању расни састав нације него систем вредности, веровања*, узалуд је понављао Уелбек у интервјуима. ⁹ Као да је утркивању критике у маргинализацији Уелбековог текста (која је заправо била његова промоција) циљ био да нас подсети да књижевност никако није привилегован језик и да литерарност – оно што роман чини литературом – никога више не би требало да занима. И то је тако, књижевност, нажалост, још мало кога занима, али политички привилеговани феномени, посебно они који су дуго медијски произвођени као *опасни* и *претећи*, што јесте случај са *исламом* у нашој епоси, изазивају и те какву пажњу. ¹⁰ Знао је то и аутор када је писао књигу, јер ислам није „празан лист папира“, него је, поред свега што јесте, висококотиран медијски „производ“.

Захваљујући знању да је у одсуству политичке интригантности литература осуђена на невидљивост и са, наизглед, краљевском дистанцом према политичком или верском опредељењу и без икаквих предубеђења – о *добром* и *лошем*, *чистом* и *опасном*, *нама* и *њима* – сам Уелбек дао је свестан и недвос-

⁸ <http://blogs.mediapart.fr/blog/sylvain-bourmeau/020115/un-suicide-litteraire-francais>

⁹ <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>

¹⁰ О медијском покоравању и застрашивању света поступком издвајања и понављања вредносно негативно наглашених феномена писао је Едвард Саид у неколицини својих књига, посебно у *Кривотворењу ислама* (1981). У Уводу другом издању ове књиге (1997) констатовао је да је у међувремену од петнаест година само појачан степен отвореног непријатељства према исламу и његовог стереотипног представљања у стручним и медијским извештајима на Западу. Будући да је након слома комунизма *ислам* доследно произвођен у *најопаснијег непријатеља*, овај појам (уз тероризам, исламизам, фундаментализам...) постајао је полако основно средство медија за сејање и оприсутњење страха у западним друштвима. Замену „главног непријатеља“ једним другим непријатељем који изазива још већи страх, Едвард Саид, илустровао је бројним примерима, између осталих и насловом из *Њујорк тајмса* (21.01.1996) „Црвена претња је нестала али ево нам Ислама“. Више: Саид 2003; Ђерић 2014: 55-87.

мислен повод сензационалистичким тумачењима: успело му је да испровоцира и додатно надражи најосетљивија места друштвене интими и још да им се подсмехне. Поступак којим је у свој роман-алегорију укључио ликове познатих француских политичара и једног фиктивног представника „муслиманског братства“ који након изборне трке 2022. године успева да добије подршку већине, био је довољан да на површину извуче сва друштвена предубеђења, напетости и страхове, да разголити слабости политичке јавности и интелигенције неспремне за политички-некоректне ударце, напослетку, да свој роман, у стилу политичког пророчанства, наметне као тему разматрања на ударним страницама светских новина и портала. Управо тим поступком, који није основни у роману него медијски најупотребљивији, Уелбек је створио узбудљиву могућност као један од слојева шире приче која се многим није свидела; и уместо да јој откривају тајну, што би требало да буде први посао критичара, они су ту причу углавном поједностављивали, издвајали њене медијски функционалне делове, час је прилагођавали својим страховима, час интересима, или су је цепали попут фотографије на којој су „лоше испали“. Шта год да су чинили – уплели су се у вешто постављену Уелбекову замку и, не желећи, поспешивали тражњу романа.

Чињеница да ни оцене других писаца, попут Алесандра Барика, као ни књижевне критике, углавном нису биле позитивне, није умањивала интересовање за књигу.¹¹ Напротив, оне вероватно и немају много утицаја на њену продају; или можда ипак имају – што се критичари више труде да је обезвреде, потражња за њом све више расте. *Покораванье* туче конкуренцију на свим листама, а разлог што Уелбек постиже ванредан успех понајвише лежи у његовом знању о *стању ствари* у медијском простору у коме постоји ограничен број *вредносно негативно акцентованих феномена*. Међу тим феноменима *ислам* је дуго у најужем кругу, ако није и на првом месту.¹² Други разлог је у његовој намерној провокацији постигнутој удовољавањем слабостима савремене критике и баналној знатижељи рецепције управо за те феномене, у заводљивости претпоставке о аутентичном укусу „истине“ сутрашњег дана, то јест у постављању замке читалачкој публици која је путем електронских и штампаних медија сензибилисана углавном на политичко-пропагандне садржаје; Уелбекова „игра“ на карту већ увреженог „колективног страха од ислама“ показала се непогрешивом продајном стратегијом. Коначно, успеху књиге допринео је и стицај околности, то јест чињеница да се њен излазак поклопио са нападом на сатирични часопис.

¹¹ <http://www.courrierinternational.com/article/2015/02/09/ventes-de-soumission-de-houellebecq-du-jamais-vu>

¹² Од када је након пада комунизма феномен ислама медијски произведен у „најопаснијег непријатеља“, јавни делатници су у незнању, посебно у земљама са значајним уделом грађана муслиманске вероисповести, како уопште о исламу да говоре. О парадоксалности и лажности тих дискурса, Мишел Онфре, најпродуктивнији филозоф данашњице, каже: „У Француској постоји једна унутрашња исламофилија и једна спољна исламофобија. Дискурс који шире елите у Француској је познат: ислам је религија мира, толеранције и љубави. Али, за све то време, Француска, широм планете, бомбардује муслиманске земље што ствара на хиљаде недужних муслиманских жртава, а све то под изговором да се бори против тероризма.“

<http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Ateizam-nije-garancija-vrline.lt.html>.

Независно од тога, аутор је заслужан што му је успело да „конзументе политичких вести“ бар на кратко преведе у читаоце озбиљне литературе. Чињеница да је његов претходни роман *Карта и територија* (2010) за који је добио Гонкурову награду продат у свега 45 000 примерака у Италији, а да је 85 000 примерака *Покоравања* већ било наручено у дану његовог изласка из штампе у овој земљи (15. јануара), да би за недељу дана било продато још 200 000 примерака, јасно говори да се круг читалаца знатно проширио у односу на оне италијанске читаоце који се занимају за високу књижевност.¹³ Има још један разлог израженијег интересовања јавности за овај роман него иначе; оно је условљено поступком којим је Уелбек (насупротив већини аутора романа-алегорија, који о нечему *важном* и *непријатном* у садашњости говоре измештањем радње у далеку прошлост/далеку будућност или непознат простор) за своју нарацију изабрао најближу, догледну будућност, познат простор и неколицину аутентичних политичких актера Француске, не умањивши тиме његову наративну вишеслојност, алегоричност и могућности ишчитавања и препознавања у другим контекстима. Напротив.

Алегоријом о блиској политичкој будућности Француске, Уелбек је успео посредно да осветли стање дискурса и слабости академских елита у другим друштвима западне демократије и друштвима за која су ови дискурси и демократија узорни. Али више од могуће слике политичког поља у блиској будућности (како је углавном тумачено *Покоравање*) својим поступком Уелбек је оголио *оно што већ јесте* у једној другој сфери – сфери *образовања* и *академског света*, којом се аутор превасходно бави у овом роману. Слика коју је приказао углавном се није допала интелигенцији и политичком естаблишменту, и ту је, по свему судећи, узрок раскорака између преовлађујућег тона критике и онога што је аутор уписао (или ми мислимо да је уписао) у свој роман. Могуће је да је пријем књиге ишао у смеру бучног поништавања написаног, то јест *смрти аутора*, јер је њоме Уелбек указао на једну другу смрт – *смрт интелектуалца (и образовања)* – коју, из најразличитијих разлога, не признајемо, или се правимо да не видимо да се десила. У прилог претпоставци да је популистичка критика ове књиге циљано ишла на маргинализацију основног њеног питања – *колаборације интелектуалца и слабости универзитета* – иду и речи филозофа Мишела Онфреа; у разговору са Недом Валчић Лазовић (*Политика*, 18.02.2015) о медијском препакивању Уелбекове књиге и њеним непријатним истинама које би требало потиснути у други план, и које медији упорно потискују, Онфре је казао:

„Ово је на првом месту књига о покоравању интелектуалца. Ислам је у другом плану, ово је, најпре, роман о колаборацији. Зато се не треба чудити што су сви новинари колаборационисти и интелектуалци који колаборирају с масовним медијима оштро критиковали то дело које наглас каже оно што Француска тајно мисли, а што масовни медији спречавају да се каже и чује.“¹⁴

¹³ <http://www.courrierinternational.com/article/2015/02/09/ventes-de-soumission-de-houellebecq-du-jamais-vu>

¹⁴ <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Ateizam-nije-garancija-vrline.lt.html>

Наративни нивои *Покоравања*

Као и сваки ваљан уметнички текст *Покоравање* је полифона фабула, надређена животу, и може се ишчитавати као фузија неколико текстова или нивоа нарације: једног о пропасти универзитета, покоравању, колаборацији или смрти интелектуалаца – као најважнијег, другог о феномену конверзије и поетичком оживљавању Жориса-Карла Уисманса (1848-1907), декадентног натуралистичког писца и писца раскида са натурализмом, трећег, најрабљенијег нивоа разумевања, у смислу политичке предикције блиске будућности, четвртог нивоа који се може представити горком шалом на рачун последица *системског релативизма вредности* или, још пре, текста у значењу и функцији политички-некоректног изазова дискурсима мултикултурализма, постмодернизма, релативизма. Поред тога, ова књига може се читати и као љубавна прича са тужним крајем, књига о дометима и апсурдима еманципације жена, о идеји повратка искључиво мушком тржишту рада или о друштву које завршава у полигамији, да наведемо само неке. Сви ови слојеви испреплетени су у компактној целини *Покоравања* – сложеној и на минуциозан начин изведеној причи о академском животу и интелектуалцима – чији је идејни и формални оквир уметнички пут Жориса-Карла Уисманса.

О овом писцу огољене искрености и наличја живота главни Уелбеков јунак Франсоа, и истовремено наратор *Покоравања*, писао је докторску дисертацију: *Жорис-Карл Уисманас, или излазак из тунела*. Лична и професионална еволуција наратора Франсоа, професора књижевности на Универзитету Париз III, изграђена је према узору на Уисмансов развојни пут, који одликује полагани вредносни (и животни) преображај од књижевног натурализма и типичног представника декаденције до католичанства.¹⁵ Идеја преобраћења, узорна и за главни наративни ток, у првој верзији романа, писаној под насловом *La Conversion*,¹⁶ требало је да се одигра по истом сценарију као и у Уисмансовом животу. Према Уелбековом казивању, план ове верзије предвиђао је да се професор Франсоа, попут Уисманса, преобрати у католичанство. Не успевши да изведе ову идеју („осетио сам се немоћним да опишем преобраћење у католицизам“) Уелбек од ње одустаје 2013. године и одлучује се за конверзију главног јунака у ислам, што, у контексту у коме пише, чин преобраћења чини изразитим а пријем књиге интригантнијим.

¹⁵ Од романа *Насупрот* извесно је Уисмансово напуштање натурализма и његово преобраћање у католичанство; романи који су следили – *На путу* и *Катедрала* – представљају завршну фазу његовог духовног пута, то јест естетски доживљај конверзије и одлучност окретања верујућем начину живота и Цркви. Сличности између Уисманса и наратора Франсоа су циљане и несумњиве, мада се, након *Покоравања*, могу изналазити сличности и између Уисманса и самог Уелбека; наиме, осим језика, жестоког стила, интересовања за наличја живота, тешке и најважније теме, заједничка им је склоност ка хумористичном и црнохумористичном изразу. Такође, од сада ће се и за Уелбека с подједнаким разлозима говорити као о писцу који презасићеност осредњошћу превазилази изналажењем нових путева уметности и књижевним искушавањем најтежих питања.

¹⁶ <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>; <http://blogs.mediapart.fr/blog/sylvain-bourmeau/020115/un-suicide-litteraire-francais>

У низу других ово је додатни и несумњиви показатељ да *Покоравање* никако није „о исламу“ и да је у Уелбековој нарацији *ислам* заменљив феномен било којим системом вредности или веровања који се пита о смислу и регулисаности универзалног поретка. Стога интерпретатори, који су условљени медијски произведеним „исламом“ (дневнополитичким извештавањем и социјалним конфликтима који су добрим делом последица таквог извештавања) сасвим „промашују тему“ када читавају да је ислам основно питање у роману. Изузевши контрастну функцију ислама либералном индивидуализму и систему односа који постепено доводе до нужног преобраћења у вредносно другачији поредак, Уелбек о исламу не расправља, и то је највећи неспоразум између писца, несавесних аналитичара и тенденциозних критичара. И још нешто, једини миље у књизи, дат целовито и до детаља, јесте академски миље, од уводних реченица до последње; ауторове речи захвалности¹⁷ на крају романа још непосредније сугеришу да је *Покоравање* намењено првенствено универзитетској публици и да су мета његовог изазова и прецизне дескрипције понајвише универзитетски професори. Како је и зашто тумачима ова чињеница углавном промицала, убрзо је, не само Мишелу Онфреу, постало јасно; бујица критике била је индикација онога што не чујемо, димна завеса која је требало да обезбеди да оно што је присутно и закључано у роману остане и дословно у њему закључано.

Вратимо се идејном и формалном оквиру *Покоравања*: то је стваралачки пут писца Жориса-Карла Уисманса који „тече“ упоредо са другим наративним токовима у роману. На једној тачки тог пута, можда најважнијој, Уисманс успева „да у књизи која је била осуђена на то да разочара исприча приповест о једном разочарању“ (Уелбек 2015: 44). Исто то десило се и Уелбеку са *Покоравањем*: он је знао да ће ова књига критичаре да разочара, и она јесте многе разочарала, али је Уелбек успео да исприча озбиљнију и важну причу нашег времена која се тиче разочарања у интелектуалце и елите,¹⁸ да оприсутњују болест друштва, коју мало ко тако назива, поступком преувеличавања и „убрзањем догађаја“ прикаже на тачан и исцрпан начин. Мајсторство аутора огледа се и у начину оуметничења тог разочарања, кроз два паралелна пута – Уисмансов стваралачки и академски пут професора Франсоа. Конверзија овог натуралисте у католика била је Уелбеков књижевни узор за начин дочаравања, након више од једног века, битно промењених узрока конверзије професора Франсоа у ислам, мада је и у једном и у другом случају преобраћење имало значење *изласка из тунела*, то јест изласка из неиздрживе ситуације. Све остале епизоде у роману, само су то – епизоде у функцији осветљавања релативности или губитка свих вредности, пораза рационализма и меритократије услед слабости карактера и корумпираности академских елита. Предочавајући ситуацију „тачке прелома“ оних о којима се мисли да мисле, Уелбеков наратор кроз пот-

¹⁷ „Нисам студирао и све моје информације о овој институцији добио сам посредством Агате Новак-Лешевалије, вишег предавача на Универзитету Париз X – Нантер. Ако моје приповедање бива бар донекле уверљиво, захвалност за то дугујем искључиво њој” (Уелбек 2015: 264).

¹⁸ Исправност његове тезе о слабостима интелигенције у најкраћем року потврдиле су несавесне (или незналачке) интерпретације *Покоравања*.

купљивост и безусловну сарадљивост универзитетских професора наглашава добровољност *ропског служења*, оживљавајући истовремено академски контекст полагањем одумирања мишљења који је довео до коначног *пораза мишљења* (Финкелкрот 1993) и *смрти интелектуалца*.

Уелбек циља на хомоекономичност, подразумевану политичност и укотвљеност универзитетског рада у политичко поље, чак и када је тај интелектуалац, попут Франсоа, несвестан тога и „политичан колико и тоалет-папир“ (Уелбек 2015: 45). Чин преобраћања овог професора у ислам, условљен променама након парламентарних избора 2022. године, у функцији је наглашавања одсуства аутономности интелектуалног рада: да би задржао свој посао на факултету, или да би га поново добио, професор Франсоа лако бира да се обрати, пређе у ислам и прилагоди се новим приликама. У случају да игнорише захтеве нових прилика или одбије конверзију, сав његов интелектуални рад пада у воду, не постоји. Поступком којим прво пензионише свог главног јунака, да би га након преобраћења у ислам вратио на посао, Уелбек поручује да знање не вреди ништа (и да не може да се пренеси) уколико није подобно владајућој политици. Другим речима, аутор предочава оно што је углавном познато, а што се не признаје и о чему се јавно не говори: да су академске праксе уткане у темеље сваке политичке моћи – оне власти која је сада, једнако као и оних које могу доћи. Отуда су академски „режими дискурса“ и „политике дискурса“ који су с временом довели до прихватања сваког сценарија као рационалног избора – уз покорну захвалност за могућност или „част служења“ – прва адреса на коју је, пре свих других, упућена ова озбиљна и истовремено хумористична књига. Будући да је писана из равнодушне позиције интелектуалца након постмодернизма, она је ауторско виђење последица до којих су довеле управо филозофија и политика постмодернизма.

Предмет Уелбековог романа нису грамзиви интелектуалци гладни новца, утицаја или привилегија, који образовање схватају једино као „уносан бизнис“, нити су то „произвођачи докторских диплома“ или „брзометни интелектуалци“ који, као и сувишак било чега другог, обезвређују интелектуалност; нису то ни „стручњаци“ који „сисају посвуда“, ангажовани на десетини факултета и програма, незаобилазни у исто толико комисија и других тела. Не. Уелбек појаву интелектуалне поткупљивости представља у њеном обичном, такорећи стандардном виду, који не подлеже моралној одговорности или законским санкцијама; у оном облику које је скоро подразумевано за интелектуалну праксу да се пре може сматрати „узорним“ него проблематичним. Франсоа, главни јунак романа, био је безмало беспрекоран док процес професионалне афирмације, уз нове политичке прилике, није донео и нове изазове; изради своје докторске дисертације посветио је седам година, професор је књижевности на једном факултету, једва да има неколико менторских искустава за петнаест година рада и нема никаквих других функција или привилегија. Он није ни прохтеван ни расипан. Ништа специјално и не жели – све своје ужитке свео је на конзумацију јела и секса са својим студенткињама. Зато ће му се понуда да настави свој посао за плату од десет хиљада евра и могућност да истовремено

има три-четири жене, уз услов конверзије у ислам, учинити тако привлачним и спасоносном, као његов лични *излазак из тунела*.

Овом хумористичном, и на махове црнхумористичном књигом, Уелбек развејава претпоставке о елитистичкој супериорности на којима је интелектуализам паразитирао као надчовечанска делатност, наговештава узроке и последице интелектуалног лутања од Просветитељства (чији је смисао још мало коме препознатљив) до дискурса политичке коректности, демонстрира идеје које су сами интелектуалци посејали и које су их довеле у ситуацију да ропски служе (јер ништа друго више не могу), пита се о прихватљивом решењу након доба банализације и деконструкције свих вредности, тражи, попут Уисманса, спас из ситуације (*тунела*) у којој смо од релативизације, изједначавања и умножености вредности дошли у ситуацију без икаквих вредности. Описујући *тунел* и могући *излазак из тунела* у који су нас довели слабост карактера и болест воље оних који се баве васпитањем света, он детектује и разобличава систем који уместо интелектуалаца производи каријеристе.

Под лупу јавности аутор изводи истовремено институцију интелектуалца и институције знања, које су заслужне, никада одговорне, јер у *нашем*, *још западном свету*, *осећање одговорности* и *интелектуалац* увек су била два неспојива света. Очима непристрасног посматрача приближава сам врх планине знања и културе на којој седи универзитетски професор, лишен осећања и према ономе на чему „седи“ и према гомили „патуљака“ испод себе.¹⁹ И најважније, Уелбек не критикује; представљајући је, он лукаво зарања у спиралу *системског релативизма*. Пакао будуће садашњице слика мирним језиком, као да је у питању редовно стање, провоцирајући тако, политички-некоректним средствима и „у невреме“, утицајне (и истовремено најкоруптивније и најслабије) карије наше друштвености: интелектуалне и, посредно, медијске елите, као утемељиваче и чуваре сваке власти у новијем периоду. Таквим поступком Уелбек испоставља тачан рачун након *пораза мишљења* и краха вредности које су у темељима западне културе, говорећи о баналној култури потрошње и хедонизма која није могла одједном да завлада друштвом.²⁰ Становиште његовог наратора очекивано је у периоду владавине конзумеризма, дискурса политичке коректности и дискурса мултикултурализма – он је незаинтересовани, скоро равнодушни *релативиста*, који се лако договора и прилагођава новим приликама; будући да је *Покоравање* писао „изнутра“, из позиције луцидног

¹⁹ ... (О)ни који се домогну статуса универзитетског професора не могу више ни да замисле да би некакав развој политичких догађаја могао ма и најмање да утиче на њихове каријере; они су се осећали апсолутно недодирљивим” (Уелбек 2015: 70).

²⁰ „Тако то бива у овим нашим друштвима, још западним и социјалдемократским, тако то бива са свима који заврше студије, с тим што већина њих тога није свесна, бар не одмах, будући хипнотисана јал' жељом за новцем, јал', можда, потрошачком жудњом, како хоће то код оних примитивнијих, оних код којих се развила жешћа зависност од појединих производа (они су мањина; код већине, код оних промишљенијих и сталоженијих, развија се једноставна опчињеност новцем, тим 'неуморним Протејем'), хипнотисана, дакле, још више, жељом да се докаже, да себи створи положај у друштву на којем ће јој завидети у једном свету у којем влада такмичење, они, подјарени обожаваоци разнородних икона: спортиста, модних креатора, интернет портала, глумаца, манекенки” (Уелбек 2015: 9-10).

актера и сведока иморалног става, одговори критике и нису могли бити другачији од постојећих – бучни и контрапродуктивни. Осим омаловажавајућих етикета оних који су се препознали, мало тога смо добили.

„Тачка прелома“ о којој Уелбек пише у роману *Покоравање* може се изразити и са другачијих становишта са којима се, и не споменувши их, писац обрачунава и које дрско изазива; међу њима, можда је најважнија фукоовска традиција, односно река следбеника ове филозофске мисли. Тако би се речима Фукоа, *идеалног представника јатијевог доба и крајње декаденције западњачке аполоновске оријентације* (Паља 2002: 263) о предмету *Покоравања* могло рећи да њиме аутор разграђује *механизме и системе односа* који се активирају у циљу одговора на неку неодложност (тачку прелома), условљавајући ситуацију опште подређености вредностима и канонима новоуспостављеног *апарата, мреже*. Или, још ближе, Уелбеков наративни поступак, фукоовским речником, може се представити као наративно откључавање и деконструкција *механизма којим односи моћи условљавају могуће знање*, а којим оно (*знање*) учвршћује и спешује учинак те исте моћи (Фуко 1997: 31). У *Покоравању* је, дословно, управо о томе реч.

Читање *Покоравања* у другим контекстима

На површном и крајње суженом плану на ком је роман углавном интерпретисан, централно место у анализама заузима ниво политичке предикције друштвених односа у Француској након исхода парламентарних избора 2022. године, са нагласком на феномен ислама. Да ли из разлога условљености политичким извештавањем и застрашивањем, на чију је карту Уелбек свесно играо, или због увођења аутентичних ликова, тек, дело је углавном прихватано као историјска читанка догледне будућности Француске или њено обистињујуће пророчанство, мада је, на том нивоу, и према речима аутора, *Покоравање књига претпоставке, која нема везе са савременим животом*.²¹ Стога се дословност и усмерење критике на аутентични политички контекст испостављају озбиљнијим мањкавостима тумачења, због чега ћемо размотрити заблуде везивања критике искључиво за прилике у француском друштву и сажето упутити на могуће паралеле овог наративног нивоа у контексту који је овдашњим читаоцима ближи. Испоставља се, наиме, да је за привидну документарност француског контекста лако изнаћи једнако уверљиве пандане у другим друштвима сличног светоназора и уређења, и то је, поред осталог, онај важни „зачин“ о „истинама“ независним од места и времена, које *Покоравање* чине литературом и сврставају у ред дела трајне вредности.

Равнодушан, скоро незаинтересован став Уелбековог наратора Франсоа, професора књижевности и стручњака за Уисманса, довољно је далеко од свега да може да се забавља и да истовремено поставља озбиљна питања садашњице

²¹ <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>

у нашим друштвима, још западним и социјалдемократским (Уелбек, 2015: 9). Сва друштва која се могу препознати у овим одредницама, или која тек теже да постану друштва *западне демократије*, наћи ће своју слику и прилику на страницама *Покоравања*, као што ће и сваки искрени професор пронаћи бар мало од свог мишљења у Франсоиним ставовима.²² Јер ова књига осим што говори о појединачним признањима, несавесним и лошим споразумима о којима се наглас не говори, још више говори о општепрепознатљивом стању западних друштава, и посебно о слабостима и коруптивности интелектуалних елита. Чињеница да се аутор „изнутра“ суочава са комплексношћу француске ситуације, или се обрачунава са владајућим концептима постмодернистичке теорије, предочавајући њихове последице у контексту који најбоље познаје, не значи да је у књизи искључиво реч о специфично француској ситуацији. Напротив, ова полифона књига на алегоричан начин упућује на атмосферу и преовлађујуће дискурсе сваког демократског, мултиетничког, грађанског друштва које се, након неких будућих избора, нађе у ситуацији да одлучи и изабере свој свој пут. Она, посредно, зазива дискурсе о узроцима и прошлости, оживљава присуство једног другог говора, говора који се не чује а који је делатан кроз поступке професора Франсоа и његових колега; то је говор културне критике и друштвене теорије који је не само познат него и заједнички друштвима која се сматрају либералним и демократским.

Тако посматрано, сви ликови, партије и институције о којима аутор пише (и које су углавном аутентичне) – заменљиве су, и лако им је изнаћи еквиваленте у другим друштвима западне демократије. Уелбеков „национални фронт“ са својом аутентичном председницом симбол је било које национално оријентисане партије у Европи, као што је „муслиманско братство“ са имагинарним лидером Мухамедом Бен Абесом на симболичком плану препознатљив у ма ком покрету заснованом на вредностима вере или неком другом вредносном систему јасних правила која се морају поштовати. Таквом поставком Уелбек истовремено циља и на будућност и на узроке стања кроз перманентни ехо политика дискурса (реалности достигнутих права и вредности у било ком секуларном друштву социјалнодемократске оријентације у Европи) које нужно доводе до тога, бар у смислу прихватљивијег решења, да „муслиманско братство“ успе да формира парламентарну већину пре него „национални фронт“. У домаћем случају то би била прича, или сасвим замислива ситуација, у којој партије социјалнодемократске оријентације након избора у догледној будућности радије подржавају „муслиманско братство“ муфтије Муамера Зукорлића у формирању владе само да на власт не би дошао „национални фронт“ Санде Рашковић Ивић; али не из разлога програмске неприхватљивости политике

²² „Ја, у ствари, нисам био створен за просветног радника – петнаест година касније, сам ток моје каријере потврдиће да од почетка нисам био за то. Неколика искуства с менторским радом, у који сам се упуштао не бих ли свој живот подигао на виши ниво, врло рано су ме учврстила у уверењу да је преношење знања у већини случајева немогуће, да су разлике између људских интелигенција екстремне, и да ништа не може ни да отклони, па чак ни да ублажи ту темељну неједнакост. Оно што је можда још само додатно погоршавало ствари, ја нисам волео младе – чак ни у време када се и за мене могло рећи да припадам њиховом табору” (Уелбек 2015: 15).

овог „фронта“, него што у случају већине коју би формирао муфтија Зукорлић постоје извесни изгледи да ће влада Емирата (УАЕ) издашно финансирати Београдски Универзитет и да ће, уз Универзитет у Новом Пазару, то бити најбогатији Универзитет у региону.

Поједностављена или не, ово је прича из *Покоравања* у којој, након формирања владе „муслиманског братства“, Саудијци одлучују да свој новац уложе у Сорбону (*исламски универзитет Париз-Сорбона*) и направе га најбогатијим универзитетом у свету. Према већини политичких питања равнодушна, партија „муслиманског братства“ препушта ресоре финансија, економије, безбедности и унутрашњих послова коалиционим партнерима, али по питању образовања, за њу најважнијем питању, никоме не чини уступке.

„За њих је суштина у демократији, и у образовању; друштвена група код које се бележи најповољнија стопа репродукције, која уме да преноси своје вредности – она ће и победити; у њиховим очима све је то проста ствар, док су економија и геополитика само бацање прашине у очи. Онај ко контролише децу – контролише будућност, и тачка. Најважнија ставка, ставка око које ће апсолутно захтевати задовољштину, јесте образовање деце“ (Уелбек 2015: 73).

Зато нова влада улаже, пре свега, у образовање, купује станове за наставни кадар у Петом и Шестом париском арондисману, чак и предавачима који нису у стању да објаве ниједну публикацију достојну тог назива обезбеђује плату од десет хиљада евра (Уелбек 2015: 160). Једини услов предавачима да задрже своје место на универзитету јесте прелазак у исламску веру; подобност је неопходна, компетенције излишне. Наравно да ће универзитет и даље остати „аутономна“ и „независна“ институција, која ће само прилагодити наставне планове новој државној политици. Та прилагођавања, у друштву које је свесно *релативности уверења и вредности* на којима је утемељено, биће „формална“, имаће спољна обележја, муслиманске симболе. Пишући о реформи образовања коју финансира саудијски принц и променама наставних програма књижевности (једноставним превођењем католицизмом надахнутог Рембоа у ислам), Уелбек пише о релативности наших знања и предмета, равнодушности професора према предметима свог изучавања и дисциплинама, о поништеним критеријумима разликовања који су мало-помало довели до стања опште *произвољности*. Читано у јужнословенском контексту, аутор описује више него препознатљиву праксу релативизма, идеолошког пресвлачења и препакивања наставних програма на факултетима друштвене и хуманистичке оријентације кроз коју су (под реторичким кишобраном „модернизације“, „унапређења“, „реформи“...) пролазили језици, теорије или аутори у овом делу света;²³ уз то би

²³ Измишљање нових „језика“ и одбацивање заједничког језика, ситуације и праксе „преобраћења“ наставних програма, друштвених теорија и класичних писаца (условљене променама политичких и државних оквира) нису непознате него уобичајене праксе просветних власти у јужнословенском контексту. Овдашњи пандан Артуру Рембоу (1854-1891), страстеном католику кратког животног века и богате песничке заоставштине, чије се верско опредељење мења у новом политичком контексту да би и даље његово дело могло да буде предмет проучавања, свакако би био Петар Петровић Његош (1813-1851), који је такође доживео само 37 година. Његошеви спе-

се могла документовати и постојаност воље професора за *покорним служењем*, без обзира на природу система или број „преобраћења“.

Осим на слабости карактера, својим „инсајдерским“ поступком Уелбек указује на несигурност знања, потенцирајући спрегу знања и политике, или, пре, тоталну подређеност знања економско-политичком интересу. Кроз познате ситуације он разобличава начин и лакоћу с којом представници универзитета који су „аутономни“, колико и такозвани „независни интелектуалци“, омогућавају успостављање система било које власти, начином необично једноставним – *налажењем уточништа у том систему или колаборацијом*.²⁴ Уелбек тако на површину истерује загрљај политичког и приватног интереса представника „знања“, чинећи да упоредо са поступком релативизације наставних програма, након преобраћења професора Франсоа и његових факултетских колега, чујемо и „одзвањање“ нечујних говора релативизма, постмодернизма, мултикултурализма или индивидуализације. Једноставни приступни обред, изражен новогвором кроз понављање неколико мантри и обредних формула, јесте похвални говор слуганству, обезвређености и вољном прихватању ролског положаја, али и говор о искључиво интересној оријентацији, рационализованим или нужним изборима који су последица претходних одлука, либерализације свих вредности, успостављених правила дискурса и законских решења. Другим речима, ноншалантан однос према темељним вредностима знања, наставним предметима или њихова деконструкција, последица су пракси и дискурсних формација којима је њихова релативност успостављена. Ако се поново послужимо фукоовским појмовима, то би значило да нема *релативизма вредности* изван дискурсног обликовања и формација које су њихов релативизам произвеле у *знање (педагогију релативизма)*.

У времену након интелектуалне помаме за деконструкцијом и немарне равнодушности према ремек-делима књижевности којима се хранило образовање (и на којима је почивала култура) и у ситуацији када су све вредности постале једнако вредне а забава заменила стваралаштво, тешко да би се могло потезати питање аутентичне припадности било чега или рангирања вредности: *јер, одважити се данас на заснивање разлика међу људским колективитетима у природном поретку ствари значи намах искорачити из подручја знања* (Финкелкрот 1993: 82). Зато је, као нужна последица „педагогије релативизма“ и „тријумфа неразликовања“, *прелазак Рембоа у исламску веру сасвим извесан* (Уелбек 2015: 160). Или, другачије, *од релативизма вредности до колаборације и издаје интелектуалаца* – мали је корак.

вови имају судбину да се с променама режима сваки пут изнова тумаче у политички-исправнијем кључу и неретко у сасвим супротстављеном значењу у односу на претходно (Wachtel 2004: 131-153), тако да у некој будућој „конверзији“ не би било необично када би међу бисерима арапске књижевности *Луча микроозма* засијала посебним сјајем.

²⁴ „(П)овиновати се запту новог саудијског режима у очима многих представљало је чин помало сраман, чин такорећи *колаборационистички*; али овако, кад су ту дошли у оваквом броју, једно другом су држали страх, и њихово задовољство било је тим веће што је непосредан повод за окупљање био пријем новог колеге” (Уелбек 2015: 252).

Теоријско залеђе: уместо закључка

„Ако права истина лежи у понизности,
глас из пустиње нам понавља на ухо:
Као ништа је свако мјерљиво биће.“
Пол Вирилио, 2011: 78.

Прича о слому моралних вредности, покоравану и безусловној сарадљивости оних који васпитавају свет почиње пре скоро једног века, када Жилијен Бенда у есеју *Издаја интелектуалаца* (1927) описује своје савременике, интелектуалце, који се олако одричу идеја хуманизма и идеализма да би пригрлили „утилитарни реализам“. Објашњавајући опасности таквог развоја Жилијен Бенда антиципира надлазећу бруталност Другог светског рата и даје незаменљиви пророчки допринос моралној историји човечанства и опису њеног пада (Бенда 1996). У исто време у Немачкој Роберт Музил идентификује појаву *човека без карактера*, жалећи што је доцкан схватио да такав човек има пионирски значај за надлазеће време (Музил 2013: 97; Ђерић 2014: 87-103); упоредо са до танчина описаним развојем овог типа човека, *који можда и није човек*, Музил у својим есејима пише и о губљењу свих вредности, идеала, несатанку морала и испоруци интелектуалног посла *по најнижој цени* (Музил 2013: 65). На Музиловог *Човека без својстава* и знаменити Бендин есеј о *издаји интелектуалаца* крајем осамдесетих година прошлог века враћа се професор књижевности и филозоф Ален Финкелкрот, како би кроз развој идеја у неколико дисциплина покушао да опише крах хијерархија које су утемељивале западну филозофију (Финкелкрот 1993); било му је, наиме, стало да историјски објасни начин на који је *принцип задовољства – тај постмодерни облик појединачног интереса* – почео да управља духовним животом успостављајући *дух колаборације*²⁵ као врхунски принцип нашег времена (Финкелкрот 1993: 127-129). Аутор *Пораза мишљења* превасходно пише о периоду постмодернизма у коме је индустрија забаве, без икаквих запрека, ушла у домен високе културе и за себе пригрлила сав углед који је припадао стваралаштву, да би закључио како у добу у коме „мржња културе и сама постане културна, живот испуњен мишљењем губи сваки смисао“ (Финкелкрот 1993: 121).

Чини се да од ове идеје почиње *Покораванье* Мишела Уелбека, које је на трагу двадесетовековних теорија о *издаји интелектуалаца*²⁶ и крају европске цивилизације и културе;²⁷ оно је, између осталих утицаја, и књижевни наслед-

²⁵ *Духом колаборације* у српском академском контексту бавио се Милан Брдар у књизи *Хроника разорене Троје* (2012); приказ књиге писао је Слободан Антонић под насловом „О колонијалној интелигенцији у Србији“: <http://www.nspm.rs/prikazi/o-kolonijalnoj-inteligenciji-u-srbiji.html>.

²⁶ Правећи разлику између *издаје интелектуалаца* о којој је писао Жилијен Бенда (која се тичала *издаје идеја*, али је чувала интегритет, основно интелектуално поштење и стил) и савременог вида издаје интелектуалаца, Небојша Катић закључује да се ова последња *издаја* углавном тиче голе егзистенције и корупције. „Издаја савремених интелектуалаца је од друге врсте. Она је пиљарска, служи само личној користи, њоме не господаре идеје, већ само хладна калкулација у чијем средишту су новац и глад за публицитетом.“ Више видети:

<https://nkatic.wordpress.com/2011/03/30/izdaja-intelektualaca/>

²⁷ <http://www.fdesouche.com/545405-michel-houellebecq-convertit-france-lislam-prochain-roman-soumission>

ник филозофске мисли Алена Финкелкрота о опасностима *педагогије релативизма*, али и ауторски изазов последицама атомизације и индивидуализације демократских друштава, појава које су ескалирале у деценијама након објављивања Финкелкратовог *Пораза мишљења*.²⁸ Описом друштва у завршној фази деинтелектуализације и краха свих вредности и веза, након три деценије, Уелбек је кроз *Покоравање* својим средствима на велику сцену поново извео мисао овог аутора о потчињености интелектуалаца и „релативизму који завршава у похвали слуганства“ (Финкелкрот 1993: 111).

Будућа садашњица, коју је Уелбек представио овим романом, јесте време у коме је мишљење већ сасвим загубило појам свог деловања, па интелектуалцима друштава која су постала свесна релативности својих вредности и уверења није остало ништа друго до да искористе слободу бирања свог сопственог ропства. Наиме, како је некадашња сврха мишљења (да ствара духовне хијерархије) с временом сасвим поништена – разарањем темељних вредности, педагогијом релативизма, једнакошћу и равноправношћу различитих облика изражаања, те *бркањем компетенција и снага* (Музил) – интелектуалац има још једну једину могућност: да се подређује солилоквију моћи и да слави онога који га покорави. Ова луцидна прогноза свеколике произвољности знања у блиској будућности (која је у ствари снимак наше садашњице) више нема значење *пораза мишљења*, како ју је одређивао Финкелкрот, него је њено значење ескалирало ка нестанку или *смрти интелектуалца*. Могуће је да је ова слика о академском свету престрога, будући да потиче од писца који *више верује у интелигенцију масе, него у интелигенцију елите*.²⁹ Ипак, смелост отварања тешких и најважнијих питања, колико и талент њиховог убедљивог наративног уобличења, издваја елитно мишљење од сваког другог мишљења, интелектуалца од образованог човека; судећи према овим параметрима, Мишел Уелбек – упркос значењу носећих идеја свог упозоравајућег дела – даје какву-такву наду да елитно мишљење и интелектуалац још увек постоје.

Литература:

1. Bajar, Pjer 2009. *Kako da govorimo o knjigama koje nismo pročitali* (s francuskog prevela Suzana Kalinić). Beograd: Službeni glasnik.
2. Bart, Rolan 1999. „Smrt autora“, u: *Suvremene književne teorije* (ur. Miroslav Beker). Matica hrvatska: Zagreb.
3. Benda, Žilijen 1996. *Izdaja intelektualaca* (preveo Branimir Gligorić). Socijalna misao: Beograd.
4. Virilio, Paul 2011. *Grad panike. Drugdje počinje ovdje* (prevod na hrvatski Maja Sevshek). Bijeli val: Zagreb.

²⁸ „Демократски човек поима самога себе као независно биће, као друштвени атом: одвојен у исти мах од својих предака, савременика и наследника, он тежи да задовољи своје приватне потребе...“ (Финкелкрот 1993: 126).

²⁹ <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>

5. Wachtel, B. A. 2004, „How to use a Classic: Petar Petrović Njegoš in the Twentieth Century”, u: Lampe, J. R.; Mazower, M. (ed.) *Ideologies and National Identities: The Case the Twentieth –century Southeastren Europe*. New York: Central European University Press, s. 131–153.
6. Đerić, Gordana. *Pisci i pitanja. Antropološki eseji*. Klio/IES: Beograd.
7. Muzil, Robert 2013. *Ostavština za života* (prevod s nemačkog Relja Dražić). Futura publikacije: Novi Sad.
8. Palja, Kamila 2002. „Lažne obveznice i preuzimanje kompanija: akademski krugovi u noći vukova“ (s. 202-292) u: *Seks, umetnost i američka kultura* (prevod s engleskog So-bodanka Glišić). Zepter Book World: Beograd.
9. Said, W. Edward 2003. *Krivotvorenje islama. Kako mediji i stručnjaci određuju način na koji vidimo ostatak svijeta* (prevod Suzana Sesvečan). V.B.Z.: Zagreb.
10. Uelbek, Mišel 2015. *Pokoravanje* (prevod s francuskog Vladimir D. Janković). Booka: Beograd.
11. Finkelkrot, Alen 1993. *Poraz mišljenja* (s francuskog preveo Aljoša Mimica). Plato: Beograd.
12. Fuko, Mišel 1997. *Nadzirati i kažnjavati – nastanak zatvora* (prevela Ana Jovanović). Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića: Sremski Karlovci – Novi Sad.
13. http://www.b92.net/kultura/vesti.php?nav_category=272&yyyy=2014&mm=12&dd=16&nav_id=937119
14. <http://www.naslovi.net/2014-12-17/rtv/nova-provokacija-misela-uelbeka-muslimanska-francuska/12709812>
15. <http://www.newyorker.com/magazine/2015/01/26/next-thing>
16. Hulala - Couverture choc pour la traduction hongroise de "Soumission" de Michel Houellebecq.
17. <http://www.theguardian.com/books/2015/feb/06/soumission-michel-houellebecq-review-france-islamic-rule-charlie-hebdo>
18. <http://www.metronews.fr/culture/soumission-de-michel-houellebecq-ni-bete-ni-mechant-ni-dangereux-le-livre-polemique-a-plutot-plu-a-la-redaction/moav!4o6jyMeZOdH1M/>
19. <http://www.europe-israel.org/2015/03/soumission-michel-houellebecq-decrit-une-france-en-2022-avec-un-president-de-la-republique-musulman/>
20. <http://blogs.mediapart.fr/blog/sylvain-bourmeau/020115/un-suicide-litteraire-francais>
21. <http://tempsreel.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>
22. <http://www.courrierinternational.com/article/2015/02/09/ventes-de-soumission-de-houellebecq-du-jamais-vu>
23. <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Ateizam-nije-garancija-vrline.lt.html>
24. <http://www.nspm.rs/prikazi/o-kolonijalnoj-inteligenciji-u-srbiji.html>
25. <https://nkatic.wordpress.com/2011/03/30/izdaja-intelektualaca/>
26. <http://www.fdesouche.com/545405-michel-houellebecq-convertit-france-lislam-prochain-roman-soumission>

SI ELLE N'EST PAS POLITIQUE, LA CONNAISSANCE N'EST RIEN

De la collaboration des intellectuels à l'occasion de la sortie du roman Soumission de Michel Houellebecq

Résumé: Le roman Soumission de Michel Houellebecq soulève un certain nombre de questions dont les plus importantes concernent: 1) les relations entre littérature et médias et 2) la dépendance de "l'intellectuel" à l'égard de l'offre politique. L'interprétation uniforme de même que l'obligation de surmonter la propagande tendancieuse qui réduit de manière brutale son contenu et dénature le sens de ce roman, sont la confirmation de la thèse très simple de Houellebecq quant à la "collaboration des intellectuels" mais également celle clairvoyante de Roland Barthes à propos de "la mort de l'auteur". Au plus fort de la crise des sciences humaines dans la période de l'après-postmodernisme, Houellebecq suggère la nécessité d'un examen plus ouvert de la relation entre la connaissance et la politique, notamment à la lumière de l'interrogation que soulève la Trahison des Clercs de Julien Benda qui aujourd'hui prend une toute nouvelle signification. Ainsi, de son arrive dans le débat public en 1927, jusqu'à son traitement par des théoriciens influents dans la deuxième moitié du XXe siècle qui, à propos de la trahison des intellectuels, en parlent comme d'une défaite de la pensée (Alain Finkielkraut), et finalement sa dernière expression littéraire telle qu'apportée par la collaboration intellectuelle ou Soumission de Michel Houellebecq en 2015, ce thème révèle toute sa puissance.

Mots-clés: Michel Houellebecq, connaissance, politique, collaboration des intellectuels, médias